

BERLIN

A nevetés gyógyító ereje

SIMOR ESZTER

KORUNK ABSZURDITÁSÁT A HUMOR TETTE ELVISELHETŐVÉ A BERLINI FESZTIVÁL FILMJEIBEN. ERRE A LEGSZEBB PÉLDA ÉPP ENYEDI ILDIKÓ ARANY MEDVÉVEL DÍJAZOTT ALKOTÁSA.

A Berlini Nemzetközi Filmfesztivál bizottsága mindig figyelt az aktuális politikai és társadalmi változásokra, idén azonban a kiválasztott filmek a szokásosnál is nyíltabban foglaltak állást. A parázs hangulatú sajtótájékoztatókon az újságírók nyíltan rákérdeztek a meghívott alkotók politikai véleményére. A mexikói színészt, Diego Lunát, a berlini falról kérdezték, míg az amerikai színésznő Maggie Gyllenhaal elmondása szerint európai jelenlétével hazája politikai vezetésével szembeni „ellenállását” fejezte ki. Az abszurd humoráról híres Aki Kaurismäki, miután arról beszélt új filmjével, *A remény másik oldalával* kapcsolatban, hogyan kellene emberségesebben bánnunk az Európába érkező menekültekkel, ironikusan kijelentette: „ez nem politikai állásfoglalás”. Felhívta a figyelmünket: bármelyik nap, bármelyikünkből lehet menekült. Sok újságíró tett fel kérdéseket a Brexittel kapcsolatban is. Az angol Danny Boyle válaszában kifejtette, hogy a *Trainspotting* folytatását, a *T2*-t azért nem kizárólag az eredeti filmnek is helyszínt adó Skóciában, hanem Hollandia és Bulgária bevonásával forgatta, hogy ezzel álljon ki Európa sokszínűsége és a nemzetközi kapcsolatok fontossága mellett. A szintén angol származású Sally Potter még nyíltabban fogalmazta meg véleményét. A Berlinálén bemutatott filmjéről *A partiról*, azt nyilatkozta, hogy „abszolút politikai állásfoglalás a darabokra tört Angliáról”. Potter arról is beszélt, hogy az emberek manapság megfednek belső értékeikről. Új vígjátéka kapcsán ezért a humor gyógyító erejére hívta fel a figyelmet. Különleges

emberi képességünk, hogy a nevetéssel a szörnyű vagy tragikus dolgokon is felülemelkedhetünk. A fesztivál válogatása igazolni látszott a kijelentését: sok film ábrázolt – történetét akár a múltba, akár a jelenbe helyezve – súlyos politikai vagy társadalmi változásokat a humor eszközével.

BREXIT BULI

Sally Potter *Partija (The Party)* egy fekete-fehér szubjektív beállítással indít: egy ideges nő pisztolyt fog a nézőre. Hogy miért, az csak az utolsó képkockán derül ki. A valós időben játszódó film minden partiszervező legrosszabb rémálmát jeleníti meg. Annak a története, hogy a címet ihlető buli hogyan végződhet ezzel a potenciálisan halálos szituációval. A mindössze 71 pernyi akciót magában foglaló, agyafúrt szerkezetű film meglepő csattanóra épül. A főszereplő Janet (Kristin Scott Thomas) élete legnagyobb elismerését ünnepli, egy hosszú és keményen végigdolgozott kampány után kinevezik egészségügyi miniszternek. Az ünneplésére csak pár közeli barátját és ismerősét hívta meg. A parti azonban hamar tragédiába fullad: férje (Timothy Spall) sokkoló bejelentést tesz, ami váratlanabbnál váratlanabb vallomások láncreakcióját indítja el. A feszes, szellemes dialógokra épülő szituációk egy rendkívüli (nemzetközi) színészgárda alakításában kelnek életre: Kristin Scott Thomas, Timothy Spall, Patricia Clarkson, Bruno Ganz, Cillian Murphy. A nemzetköziség fontosságának kihangsúlyozása még olyan apró részletekben is megjelent mint hogy Potter ír származású színészt, Cillian

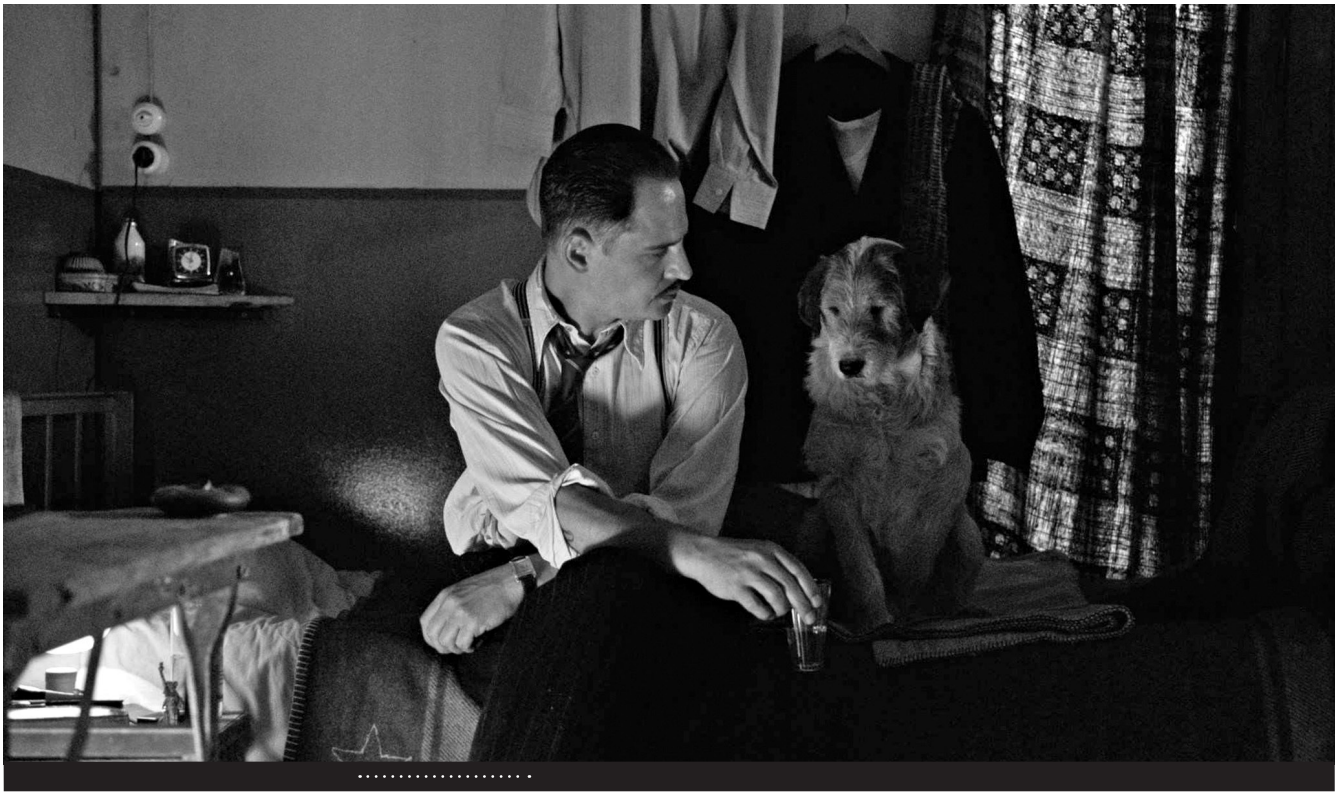
Murphy-t, arra bízta, hogy tartsa meg eredeti akcentusát. A filmben a rendező éles megfigyelései fejeződnek ki rendkívül szórakoztató módon. A karakterek személyes bukásai a Brexit következtében széttöredezett ország törésvonalait jelenítik meg.

FONÁKJÁRÓL NÉZVE

Aki Kaurismäki abszurd humoráról ismert. Új filmje a jelenleg zajló menekültválságot ábrázoló vígjáték. A friss szemléletének hála, *A remény másik oldala (Toivon tuolla puolen)* felemelő opusz a barátságról. A film nyitójelenetében egy férfi emelkedik ki egy fekete halomból. Khaled (Sherwan Haji) egy szénszállító hajó rakományában érkezik Finnországba Szíriából. Kormosan sétál a városban, ez még jobban kiemeli idegenségét. A rendőrségen törvényes úton menekültstátuszt kér. Mikor elmeséli a tisztviselőnek a menekültek megpróbáltatásokkal terhes útját (testvérével a magyar határnál kialakult kaotikus helyzet következtében veszítették el egymást), a film tiszteletben tartja a helyzet komolyságát. Mindeközben a reflektált nézőpont az ironia megszületéséhez is teret ad: „Hogyan jutott el ideig? – kérdezi a rendőr. „Senki nem akart észrevenni.” Az állami apparátus végül nem ítéli a szíriai helyzetet elég veszélyesnek ahhoz, hogy maradjon. Miközben ezt közlik Khaleddel, a háttérben a tévé épp a szíriai háború szörnyűségeiről közvetít riportot. Másik főszereplőnk, a finn Wikström (Sakari Kuosmanen) szintén elhagyta az otthonát. Ő alkoholistá felesége elől menekül. Illegális pókerjátzmán nyert pénzen (ez a rendkívül jópofa etap önmagában külön kisfilmet érdemelne) éttermet nyit. Ide – a sors váratlan fordulatának köszönhetően – a rendőrség elől meglépő Khaledet veszi fel dolgozni. A film innentől az étterem szokatlan üzleti manővereire fókuszál: agyament ötletekkel próbálnak több vendéget csalogatni az étterembe. Ami igazán remek a filmben, hogy nem moralizál: akik segítenek Khalednek, azok ezt teljes természetességgel teszik.

MAGYAR SIKER

Az idei filmfesztivál a magyar közönség számára igazán különleges volt, hiszen Enyedi Ildikó filmje, a *Testről és lélekről* nyerte a fesztivál fődíját, az

Arany Medvét. Nem vígjáték, mégis tele van abszurd humorral, ami igazán jellemző volt a fesztivál legjobb filmjeire. Több külföldi kritika is párhuzamba állította Enyedi filmjét Kaurismäkiével, akinek ez a minimalista humor a védjegye: a szereplők vicces helyzetekre pókerarcú, humortalansággal reagálnak. Enyedi filmjében két ember ugyanazt álmodja. Egy vágóhídon dolgozó férfi és egy nő álmában szarvasként találkozik, mialatt a való életben küszködnek a társadalmi kapcsolatokkal. A vágóhídi szarvasmarhák szűk karámjának brutális klausztofóbiáját a rendező a szarvasok szabad szépségével ellenpontoszza. Mintha a fenséges vad állatok a megölésre szánt szarvasmarhák idealizált álmokképei lennének. A sajtótájékoztatón Enyedi elmondta, a vágóhídi állatok életének-halálának naturális ábrázolásával erős érzelmeket szeretett volna közvetíteni. A helyszín ötlete személyes élményből született: véleménye szerint a kórházak kevés tiszteletet és érzelmet tanúsítanak a rájuk bízott étellel és halállal szemben. Az alkotók azt is elárulták, hogy a film természet felvételein szereplő szarvasok idomítottak, sőt a filmet kizárólag két

Sam Garbarski:
Egyszer volt, hol nem volt
Németországban -
Moritz Bleibtreu)

állattal vették fel: meghatározó személyiségük miatt a film álomjeleneteiben végig ugyanaz a két szarvas szolgált Endre (Morcsányi Géza) és Mária (Borbély Alexandra) álterejőjeként.

Az angol filozófus Simon Crichtley az abszurd testről szóló leírásában arról ír, hogy mi emberek hogyan élünk meg egyfajta egzisztencialista szakadékot a saját testünkkel kapcsolatban: birtoklunk egy testet (*having*), de ezzel egy időben mi magunk vagyunk is az a test (*being*). Az abszurd humor pontosan az összeegyeztethetetlenség szakadékára világít rá: ami alapvetően emberi vágyunk, a racionalitás (szeretnénk érteni a körülöttünk zajló világot) és a világ irracionalitása között feszül. Az egyszerre megvalósuló létezés és birtoklás a test esetében ezt az abszurd egzisztenciális élményt hangsúlyozza, a közelség és a távolság ellentétpárján keresztül, a testünk fizikai megvalósulásával szemben érzett egyidejű azonosulás és elidegenedés érzésén keresztül. Ez a reflektált kapcsolat teszi lehetővé az ironia létrejöttét, mivel kritikai pozíciót feltételez és ezzel a kétértelműség létrejöttéhez szükséges teret alkotja meg. A film nem freudi

álomelemzés az elfojtott vágyainkról, sokkal inkább álom és valóság kapcsolatát, az álom megvalósulásának lehetőségét kutatja. Ebben az értelemben nagyon hasonlít a rendező korábbi, szintén kritikailag elismert (Cannes-ban díjazott) filmjéhez. Az 1989-ben készült *Az én XX. századomban* a történet végén a nézőpont azt sugallja, hogy az imént látott film a két iker főszereplő közös álma. Létezik-e közös álom, kollektív én-tudat? – teszi fel ismét a kérdést Enyedi.

A fesztiválon bemutatott másik magyar filmet is értékelt a kritika. Török Ferenc *1945* című filmje igazán kemény munka árán született meg, tizenkét éven keresztül dolgoztak rajta. Török olyan tragikus történelmi eseményt ábrázol – a mai, krízisekkel terhelt Európa parabolájaként – amelynek során a többség bünt követ el a kisebbséggel szemben. A film kevésbé az egyén, inkább a társadalom közös felelősségvállalásáról tesz fel kérdéseket.

MESE A HOLOKAUSZTRÓL

A humor gyógyító erejéről szól Sam Garbarski rendező komédiája, az *Egyszer volt, hol nem volt Németországban...* (*Es war einmal in Deutschland...*).

A címével mesét ígérő film *vigjáték*, ami azért izgalmas, mert 1946-ban, a második világháború lezárása után játszódik. A koncentrációs tábor túlélő zsidók egy csoportja úgy dönt, hogy nem emigrál, hanem Frankfurtban kezd új életet. Nem is lehetne időszerűbb egy kisebbség beilleszkedésének nehézségeire reflektáló film. A történet valós eseményekre épül. A második világháború után 4000 zsidó döntött úgy, hogy Németországban marad. A film végén megjelenő felirat szerint ezt a döntésüket saját gyerekeiknek sem tudták megmagyarázni. Miért maradtak? Dacból vagy megalkuvásból? A film ezekre a kérdésekre keresi a választ. A narratíva emiatt újszerű; nem a külföldre emigráló zsidókról szól (mint a háború utáni korszakot feldolgozó filmek általában), hanem azokról, akik maradtak. Hasonlóan érdekes a régi-módi kosztümös film könnyed hangvételű stílusa: a történelmi tragédia következményeit még erősen magánviselő időszakot a humor eszközével közelíti meg. Németország új látószögéből néz szembe saját múltjával.

David (Moritz Bleibtreu) a textilereszkedő Bermann család egyetlen Holokauszt-túlélője új üzletet indít, négy

kereskedőtársával (az egyiküket Mácsai Pál alakítja) importált vászonneműt kezdenek árulni a németeknek. „Hitler halott, de mi még élünk” felkiáltással a kereskedők különböző trükkökkel, a németek büntudatát kihasználva csalják ki a vevők pénzét. Színpadias, bohózszerű jelenetekben vernek át hiszékeny háziasszonyokat. Az árusok bohóckodó performanszait a megrázó, közelmúltra való visszaemlékezéseik ellensúlyozzák. A film mind az áldozatok, mind a bűnösök szempontjából foglalkozik a büntudat kérdésével. Bermann náci kollaborálással gyanúsítják, így az ő múltja egy amerikai kihallgató tisztnél tett látogatásai során, a történetbe ügyesen beleszótt flashback segítségével tárul fel. A forgatókönyvet a rendező, Sam Garbarski, közösen jegyzi a svájci-német író, Michel Bergmann-nal. A film Bergmann *Teilacher* trilógiájának adaptációja a koncentrációs tábor túlélő, a háború után kereskedő zsidókról, melyet saját családjának története ihletett. A filmben Bermann visszaemlékezései során derül ki, hogy humorérzéke és jó előadókészsége miatt hogyan lett kiváltságokat élvező kedvence az egyik

Sabu: Mr. Long
(Chen Chang és Yi Ti Yao)

SS-tisztnek (Christian Kniotek), kinek udvari bolondjaként még Hitlerrel is találkozott (eredeti missziója szerint a vicceselést kellett volna megtanítania a Führernek). Humorérzéke jelentette számára a túlélést. Bermann-t lehengerlő történetmesélői stílusa – Moritz Bleibtreu (*A lé meg a Lola, A Baader Meinhof csoport, München*) remek alakításában – miatt nehéz komolyan venni, nem tudjuk, mennyire színezi ki a történetét. Az őt kihallgató, amerikai ügynöknő (Antje Traue) nem hisz neki. Ő is a saját büntudatával küzd, mivel ő még időben elmenekült Németországból, a háború után azért jött vissza, hogy munkájával hozzájáruljon a náci megbüntetéséhez. A *Toni Erdmann*-nal feléledő német humor ebben a filmben kissé melankolikus formában jelenik meg. A történet meglehetősen hihetlensége felhívja a figyelmet a film különleges szemléletmódjára. Újabb próbálkozás történelmi horrortól terhes időszak humor általi feldolgozására.

NÉMA KOMÉDIA

Az abszurd humor tette különlegessé a *Mr. Long* (*Ryu san*) című filmet is. Sabu, a hazájában, Japánban különcnek szá-

